

Révész Béla

Dunagate I.

Előzmények és a botrány a sajtó tükrében

*„Lényeges, hogy saját eszközeinkkel segítsük elő,
hogy az operatív helyzet a konszolidáció felé
mozduljon, mert a politikai vezetés jelenleg
sajnos nem tud kellő súlyú hatást gyakorolni
a társadalmi folyamatokra.”*

Horváth József csoportfőnök

1989. november 6.

A (politikai) botrányok sorsa, hogy az újabb skandalumok hírei gyorsan letaszítják a korábbiakat az újságok címlapjairól. A Dunagate-botrány 1989. december végén, azaz tizenöt éve robbant ki. Az évforduló alkalmat adhat arra, hogy immár történelmi fontosságát vagy éppen efemer illékonyágát is szemügyre vehessük. Különös egybeesés, hogy a magyar titkosszolgálati botrány „névadója”, a Watergate-botrány viszont éppen harminc évvel ezelőtt tetőzött. 1974. augusztus 8-án Richard Nixon televíziós beszédében jelentette be: az amerikai történelemben elsőként lemond az elnöki tisztségről, miután kiderült, hogy az elnök újráválasztásáért küzdő szervezet alkalmazottai, köztük egy korábbi CIA-ügynök betörték a Demokrata párt Watergate-házban lévő irodáiba, hogy ott lehallgató-készülékeket helyezzenek el, méghozzá az elnök tudtával. Nixon lemondásával nyilvánvalóan a hivatalos kongresszusi felelősségre vonást, az impeachment eljárást akarta elkerülni.

A „Watergate-ügy” az Egyesült Államok alkotmány- és politikatörténetén túl általánosabb jelentést is nyert. Világszerte metaforájává lett a hatalom birtokában megengedhetetlen eszközöket alkalmazó, titkos kormányzati politikának. Nem véletlen, hogy amikor a magyarországi rendszerváltás legnagyobb titkosszolgálati botránya kirobbant, a sajtó gyorsan megtalálta a legmegfelelőbb kifejezést: ez a magyar Watergate, a Dunagate-ügy. 1990. január 5-én az SZDSZ és a Fidesz sajtótájékoztatón bejelentette: feljelentést tesznek amiatt, hogy a Belügyminisztérium Állambiztonsági Főcsoportfőnöksége ellenzéki politikusokról és mozgalmakról gyűjtött adatokat törvényellenesen, titkosszolgálati eszközökkel. Ezért szorgalmazták a felelősök leváltását, illetve lemondását. A Kossuth Rádió aznapi esti Hírmagazin adása szerint maga a kifejezés először – Magyar Bálinttól – a sajtótájékoztatón hangzott el: „Könnyen lehet, hogy a magyar Watergate-ügy első szálai vannak kibontakozóban” – mondta a Fidesz és az SZDSZ közös sajtótájékoztatóján. „Nyilvánosságra hoztak írásos és filmbizonyítékokat arra vonatkozóan, hogy a BM III/III-as, azaz az állambiztonság belső elhárítási osztálya rendszeresen gyűjt anyagot az érvényben levő törvények szerint bűncselekménynek minősülő tevékenységgel, úgymint a telefonvonalak lehallgatásával, a levéltitok megsértésével, valamint az ügynevezett hálózat, vagyis beépített ügynökök jelentései alapján politikai pártok és személyek tevékenységéről. A Fekete Doboz szerkesztőségének filmje szemléletesen mutatta be azokat az iratokat, amelyek az említett ügyosztály munkájának eredményeképpen mind a mai napig születtek és születnek, hiszen a „szigorúan titkos” felülbélyegzéssel ellátott iratok között még 1989. december végi is található.”¹

A másnapi újságok már magától értetődő természetességgel alkalmazzák a kifejezést. Népszabadság: „Dunagate. Az SZDSZ és a FIDESZ feljelentette az Állambiztonsági Szolgálatot”; Magyar Nemzet: „Kis magyar Watergate-ügy”; Magyar Hírlap: „Pesti Watergate”; Népszava: „Magyar Watergate”. A botrány illetén történő megjelölése nem tetszett mindenkinek. Az MSZP választmányának éppen akkor aktuális első ülése elhatárolta magát a törvényteleniségektől, és visszautasította azokat a feltételezéseket, amelyek szerint a szocialista pártnak érdekében állna az ilyesfajta tevékenység.² Akkoriban megindított választási újsága viszont politikai etimológiai kifogásokba bonyolódott a „Watergate” kifejezés ilyen értelmű használatával szemben: „Miközben szellemes képzettársítással Dunagate-botrány néven rögződött a Belügyminisztérium lehallgatási ügye, (...) mintha különleges magyar, illetve kelet-közép-európai, sztálinista módszernek tartanák a hatalmat megszerezni készülő pártok propagandistái. Pedig a Magyar Nyelv Értelmező Kéziszótárában a »gate« szó nem szerepel. Apróbb nyelvészeti elemzés után könnyen rá lehet jönni, hogy az angol eredetű, és a demokrácia, az emberi jogok, a magánélet és a közjó szféráinak tiszteletben tartása elleni merénylet még csak nem is cirill betűs vidéken, hanem a fentnevezett érdekek legfőbb védelmezőjénél, az Egyesült Államokban esett meg. Egyszóval lehallgatás, poloskák, megfigyelés, nyomon követés, eltitkolás magas technikai szinten ott is szokásos.”³

Tartalmi oldalról veti el a Watergate/Dunagate párhuzamot az ügy egyik főszereplője, Horváth József rendőr vezérőrnagy, a BM belső biztonsági szolgálat (III/III. csoportfőnökség) csoportfőnöke: „(...) a Duna-gate-nek viszonylag gyorsan sikerült felkavarni a magyar közvéleményt. Az viszont a kutyát sem izgatta, hogy itt, nálunk, egy kicsit torz a »gate«. Nem mi törtünk be valahová – bár csináltunk mi már ilyet! –, hanem hozzánk törtek be,

hogy megszerezzék féltve őrzött titkainkat. Itt, nálunk, nekik akadt önkéntesen kínálkozó (?), köztünk bajtársként élő ügynök, aki lehetővé tette a behatolást. Vagyis tőlünk raboltak el féltve őrzött anyagokat, melyeket viszont – igaz, ami igaz – mi különböző eszközöket (pl. telefonlehallgatás) felhasználva készítettünk.”⁴

A helyzet lényege – bárhogya is nevezzük az ügyet –, hogy kiderült: miközben az állampárt vezetői a nyilvánosság előtt a békés átmenetről tárgyaltak az ellenzék vezetőivel, addig a pártállam titkosszolgálati szervezetei teljes erővel gyűjtötték az anyagokat az ellenzék tevékenységéről, és folytatták operatív „játszmákat”, vagyis befolyásolási akciókat.⁵ A közvélemény megdöbbenése annak ellenére mélynek és őszintének bizonyult, hogy a sajtónyilvánosság 1989-es hirtelen kiszélesedése már „bulvárosította” a hírfogyasztás piacát. A titkos módszerek alkalmazását a kérdezettek döntő többsége (82%) elítélte, és csupán 13%-uk vélekedett úgy, hogy a pártokról telefonlehallgatás, levélfelbontás útján folytatott adatgyűjtést nem tekinthető törvénytelennek.⁶ Pártpreferenciák szerint viszont jelentős eltérés mutatkozott annak megítélésében, milyen direkt politikai célokat és érdekeket véltek felfedezni abban, hogy az SZDSZ és a Fidesz a széles nyilvánossághoz fordult. Minél „keményebbnek” érezték a válaszadók a feltételezett motívumokat – „törvénysértő cselekedetről van szó”, „tájékoztatni akarták a közvéleményt”, „nagyobb népszerűsége akartak szert tenni”, „meg akarták buktatni a belügyminisztert”, „kormányválságot akartak előidézni” – annál kevesebben azonosultak vele. A Közvélemény-kutató Intézet összegzésében azt feltételezte, hogy a válaszadók úgy gondolták: nem méltó a törvénytelenések, a köznapri erkölcs szerint is „piszkosnak” számító módszerek ellen fellépő pártokhoz, hogy mindebből a maguk számára húzzanak hasznot, azaz hogy a közélet megtisztításának szándékán kívül politikai számítások is vezéreljék őket. Ilyet inkább az MSZP-vel és az MSZMP-vel, vagyis az ügyben vétkesnek tartott pártokkal szimpatizálók gondoltak a fiatal és szabad demokratákról, míg az SZDSZ-szel és a Fidesszel rokonszenvezők többsége az effajta feltételezéseket határozottan elutasította. Bár ez időben még tartott a belügyminisztériumi, illetve a katonai ügyészségi vizsgálat, és még el sem kezdődött az országgyűlési vizsgálóbizottság munkája, mégis csak kevesen tételezték fel, hogy a titkosszolgálat „magánakciójáról” lenne szó. Kétharmados többség valószínűsítette azt, hogy az így szerzett információk eljutottak az MSZP vezetőihez, ugyanakkor a népszerű Németh Miklós kormányfőről csak minden második válaszoló tételezte fel, hogy olvasta ezeket a jelentéseket.⁷ Ennek megfelelően az emberek túlnyomó többsége egyetértett a belügyminiszter lemondásával, de túlzásnak tartották, hogy az ügy miatt a kormánynak, illetve a kormányfőnek távoznia kellene.

Az „ellenség” természete

A sajtóban megjelent tudósítások nyomán összeállított korabeli eseménytörténet lényeges pontokon tér el a vizsgálóbizottságok később napvilágra került megállapításaitól, a büntetőeljárás során keletkezett iratok adataitól és még inkább a későbbi visszaemlékezésektől. A sajtótükör alapján elsősorban a biztonsági szolgálatok jogállami átalakítására irányuló belügyminisztériumi törekvések eseménytörténetét lehet rekonstruálni, amelyek – a pártpolitikai szóhasználat változásai nyomán – 1989 őszére haladták meg a „modellváltás” kereteit és váltak „rendszerelváltó” jellegűvé.

Nálunk nincs ellenségcsinálás és ellenségkeresés – nyilatkozta már 1988 közepén a belügyminiszter. „Hogy van-e ellenség? Ez bizony a már megtisztult politikai gyakorlat mellett is nagyon bonyolult kérdés. Hiszen mit látunk, mit tapasztalunk? Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy kielezett társadalmi küzdelmekben, éles politikai és ideológiai összeütközések idején helyénvaló kifejezés az »ellenség«. Egy adott helyzetben, egy adott pillanatban. De ez soha nem lehet örök időre szóló, végső kategória, mert minden változik, senki sem marad feltétlenül ugyanolyan, mint amilyenek született. Egy másik helyzetben a korábbi ellenség már vagy semleges, vagy pedig együttműködő partner. Sőt, kifejezetten szövetséges és barát. (...) Nemcsak elismerjük társadalmunkban a pluralizmust, az érdekek különbözőségét, hanem ezek kifejezésére és érvényesítésére alkalmas mechanizmusok és szervezetek kialakítására törekszünk. Ez magától értetődően sokféleséggel, másként gondolkodással, esetenként ellenzékiséggel jár. (...) Említettem már, hogy Magyarországon nem foglalkozunk az ellenség kinevezésével, »ellenség«-címkék kiragasztásával. Rendszerünk tűrőképességének, toleranciájának javítására fordítjuk a legfőbb figyelmet. A határ ott van, és ebben nem szabad félreértést hagyni a jövőben sem, ahol társadalmunk, alkotmányos berendezkedésünk és a törvényesség határa húzódik.”⁸

Különböző álláspontok fogalmazódtak meg a telefonlehallgatásokról: Kozma Imre, a Posta szakosztályvezetője szerint ők „csak technikai segítséget nyújtanak”. Balassa Péter legfőbb ügyészségi csoportvezető szerint a lehallgatást a hatályos büntető törvénykönyv bűncselekménynek minősíti, míg Ágoston Tibor, a Belügyminisztérium technikai csoportfőnöke úgy nyilatkozott, hogy a telefonlehallgatásokat nem nyilvános, magas szintű jogszabály teszi lehetővé.⁹

1989 áprilisában a Független Jogász Fórum vetette föl, hogy változtassák meg mielőbb az összeesküvés tényállását, mert jelenleg a fennálló társadalmi rend békés megváltoztatására való törekvés is büntethető, ha azt legalább két ember latolgatja. Álláspontjuk szerint az izgatás törvényi tényállása alkalmas a szabad véleménynyilvánítás megakadályozására.¹⁰

Az Igazságügyi Minisztérium tervezete A büntető törvénykönyv módosítása címet viselte, de ezen belül csak az államellenes bűncselekményekkel foglalkozott. Ennek hivatalos indoklása a következő volt: „A hazánkban zajló társadalmi-politikai átalakulás, a jogállami garanciák következetes megteremtésének igénye szükségessé teszi az állam elleni bűncselekmények szabályozásának felülvizsgálatát. Ennek terjedelmére és időpontjára két megoldás merült fel: a) az állam elleni bűncselekmények teljes körének felülvizsgálatára az új alkotmány elfogadását követően kerüljön sor. Ennek az az indoka, hogy az állam elleni bűncselekmények jogi tárgya az alkotmányban rögzített elvekhez és intézményekhez kapcsolódik; b) a felülvizsgálatot haladéktalanul el kell végezni, annak érdekében, hogy a büntetőjogi szabályozás ne válhasson a demokratikus fejlődés, az emberi jogok és az állampolgári szabadságjogok kibontakozásának gátjává. E két megoldási lehetőséget vizsgálva arra a következtetésre kell jutni, hogy az állam elleni bűncselekmények szabályozásának felülvizsgálatával nem lehet várni az új alkotmány létrehozásáig.”¹¹

1989 májusában a Néphadsereg vezető beosztású parancsnokai és politikai munkatársai részvételével tanácskozást tartottak a Honvédelmi Minisztériumban, melyen részt vett Németh Miklós, a Minisztertanács elnöke, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja. Kárpáti Ferenc vezérezredes, honvédelmi miniszter emlékeztetett azokra a megjegyzésekre, melyek szerint hazánkban fennáll a katonai hatalomátvétel veszélye. A miniszter nyomatékkal kijelentette: ilyen tervek és elképzelések nincsenek, a hadsereg valamennyi tagjának érdeke, hogy a társadalmi átalakulás minél hamarabb, de kizárólag demokratikus folyamat eredményeképpen menjen végbe.¹²

Néhány héttel később országos értekezletet tartottak a Belügyminisztériumban. A tanácskozáson Horváth István belügyminiszter ismertette a minisztérium funkciójának bővülésével összefüggő szervezeti változásokat. A minisztérium régi feladatai közül változott a koncepció az állambiztonsági munkában. Kiéptítik annak garanciáit – nyilatkozta Horváth –, hogy az állambiztonsági szolgálat ne válhassék a nézetek elleni küzdelem eszközüvé, hogy ne napi politikai igényeket szolgáljon ki. Ennek során a tevékenység alapját a nemzet biztonságát sértő cselekmények felderítésének kell képeznie.¹³

Ez idő tájt került napirendre a rendőrség változó szerepe: „A rendőrséget nem szeretni kell, hanem azt lenne jó elérni, ha nem volna idegen test a magyar társadalomban” – mondta dr. Túrós András miniszterhelyettes, a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányságának vezetője azon a találkozón, amelyen több alternatív szervezet, illetve párt képviselője vett részt a Rendőrtisztviselői Főiskolán. Túrós szerint a rendőrség állományának túlnyomó része reformpárti, elfogadta a hazánkban zajló politikai változásokat, bár e pillanatban méltányolható az a megállapítás is, hogy a rendőrök „jogilag védtelenné vátak”. A Történelmi Igazságtétel Bizottság képviselőjében részt vett dr. Dornbach Alajos viszont úgy nyilatkozott, hogy a rendőrség évtizedeken át a hatalom letéteményese volt, és éppen ezért érthető, hogy sok állampolgár elveszítette bizalmát a rendőrök iránt. Szabó András a Magyar Kriminológiai Társaság, illetve a Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság képviselőjében azt hangoztatta, hogy a magyar rendőrség „több-ismeretlenes egyenlet”. Még mindig nem tudni például, hogy milyen lesz a rendőrség politikai irányítása a jövőben. Kőszeg Ferenc, a Szabad Demokraták Szövetségének képviselője vitába szállt az országos rendőr-főkapitánynak azzal a kijelentésével, miszerint a sajtó rendőrellenes hangulatot keltett. Egyszerűen arról van szó – mondta –, hogy negyven éven át a rendőrség a társadalom egyik „rendjeként” jelent meg, amelyet nem lehetett bírálni. El kellene érni, hogy a rendőri szakma egy legyen a sok között, és ne párosuljon a kivételetesség vagy a fölényhelyzet érzetével.¹⁴

Pallagi Ferenc, akit ekkoriban neveztek ki belügyminiszter-helyettesnek, a III. Főcsoportfőnökség vezetőjének, azt nyilatkozta Havas Henriknek, hogy egy friss KB-határozat szerint megszűnt többek között a Belügyminisztérium központi, közvetlen pártirányítása. „Így most a BM és ezen belül az állambiztonsági szolgálat rendeltetése és funkciója az ország, az állam – én szimpatikusabban szeretem megfogalmazni – a nemzet biztonságát kell hogy szolgálja. (...) Havas úr, hadd nyugtassam meg – és ezt megint nem valamiféle nyugtató pirulaként szeretném mondani –, nem akarunk tudni az állampolgárok nagy többségéről, akik a munkánk tekintetében nem érdekesek. Tehát mi nem tudunk sokat a magyar állampolgárokról.”¹⁵ Néhány héttel később Pallagi arról beszélt, hogy a titkosszolgálat 1962-ben jutott el odáig, hogy a szervezetet sikerült teljes egészében megtisztítani az ávós káderektől. „Az állambiztonsági módszereknek kizárólag az operatív, felderítési szakaszban van létjogosultságuk. (...) Nézetek, eszmék ellen többé nem harcolunk. (...) Az állambiztonsági

felderítő, megelőző tevékenysége nem látványos, de tisztességes célok érdekében nélkülözhetetlen” – tette hozzá a miniszterhelyettes.¹⁶

Horváth István belügyminiszter az Országgyűlésben egy interpellációra adott válaszában kijelentette, hogy a kormány meggyőződése szerint „politikai, társadalmi problémákat sehol a világon, így hazánkban sem lehet a fegyverek erejével megoldani”. „Az interpellációtól eltérően nem százezer, hanem mindössze húszezer személynek van önvédelmi fegyvere, magyarul pisztolya. (...) Annak a húszezer pisztolynak pedig, ami az állampolgároknál van – pontosan 19 687, a múlt év december 31-i adatok szerint –, ennek az önvédelmi fegyvernek a fele a fegyveres erők és testületek tagjainál van, akik szolgálati fegyverrel egyébként is rendelkeznek. Ezek a fegyverek az elmúlt évtizedekben kerültek az állampolgárokhoz, és nem az utóbbi néhány hét alatt. (...) Nem fogadható el, hogy egyes személyek indokolatlanul önmaguk fegyveres védelmére rendezkedjenek be. Ami a további terveinket illeti, az Országgyűlés elmúlt év decemberi ülésén állást foglalt abban, hogy a lőfegyverekkel kapcsolatos kérdést törvényben kell szabályozni. (...) Addig is a köznyugalom és az egymás iránti bizalom erősítése érdekében a lőfegyverekről szóló belügyminiszteri rendeletnek a kiegészítését határoztam el úgy, hogy a védelmi fegyverek visszavonásának lehetősége a mainál szélesebb legyen.”¹⁷

Miközben az egykori erőszakszervezetek státusáról folyt a vita, az Emberi Jogok Nemzetközi Társaságának magyarországi tagozata közleményben követelte, hogy a szellemi munkának azokat az egyedi alkotásait, amelyeket az utóbbi években házkutatások és más rendőri intézkedések során koboztak el, szolgáltatassák vissza eredeti tulajdonosaiknak.¹⁸

Horváth József vezérőrnagy, a BM állambiztonsági szolgálat csoportfőnöke válaszában hangsúlyozta, hogy a jogszabály szerint a bűncselekmény vagy szabálysértés eszközét – jelen esetben a kiadványokat – el kell kobozni. Ezért szóba sem kerülhet a kártérítési felelősség a hatóságok részéről. Berkes György, a Legfelsőbb Bíróság büntető kollégiumának vezetőhelyettese úgy nyilatkozott, hogy elképzelhető, hogy a szamizdatok egy része jelenleg is a bírósági iratokhoz van mellékelésként csatolva. Az elkobzott sajtótermék kiadására elvben egyetlen törvényes lehetőség a törvényesség óvás iránti kérelem benyújtása.¹⁹

Horváth József egy augusztus végi interjújában vázolta a belbiztonsági szolgálatok korábbi működésének rendjét: „A felső pártvezetéshez beérkezett információt a minisztérium vezetéséhez továbbították, ők kiadták az utasítást. Az összegyűjtött információkat továbbítottuk, de arról, hogy mi lett ennek a következménye, nem szereztünk tudomást. A konkrét megrendelések töredékét alkották a munkának. Sokkal nagyobb jelentőségű, ami magából a modelltől törvényszerűen következett. Egy hierarchia eleve megállapította, hogy a társadalmat milyen irányból fenyegeti veszély. Szervezetünk a sztálini modell, a külpolitikai helyzet és a felső vezetés politikai helyzetértékelése miatt követhetett el irányítévesztést. Kétségtelenül mi is becsaptuk magunkat, hinni akartuk, hogy ezekben az esetekben valóban törvénysértés állt fenn. Egyenes törvénysértést sohasem követtünk el. Ahol a gyanú nem igazolódott, azokban az esetekben sohasem igyekeztünk az ellenkezőjét bebizonyítani, koncepciót alátámasztani. (...) Már 1970-ben megszületett egy miniszteri parancs, amely megtiltotta, hogy nézetekkel, eszmékkel, szervezetekkel foglalkozunk. 1974-ben pedig létrejött egy – soha ki nem hirdetett – jogszabály az állam- és közbiztonságról. A sztálini modelltől való elszakadási kísérlet azonban nem sikerült. Magyarországon legmarkánsabban a hatvanas évek végén a szektás-dogmatikus irányzat jelent meg. A más irányú konfliktusfelhalmozódás nyitására a Charta '77 magyar aláírásai tekinthették. A legutolsó kifejezetten politikai perre Haraszi Miklós Darabér című könyve után került sor. (...) Eleinte markánsabban léptünk fel a szamizdat tevékenységgel szemben. A felderítést általában néhány ezer példány lefoglalása, majd szabálysértési eljárás követte. Ma a különböző politikai nézetek útkeresését, a bírálatot a társadalom önmegvalósítása részeként kezeljük. (...) A pártirányítás megszűnésével a szolgálat lényegében szervezetsemlegessé vált. Korábban az MSZMP PB tagjainak adtunk helyzetértékelést, de ma már nem kérhetnek és nem is kapnak tőlünk ilyen tájékoztatást. Ez a jog kizárólag az ország mindenkori legitim állami vezetőit illeti meg. (...) Olyan információ, amely legitim szervezet (függetlenül attól, hogy még nincs párttörvény), vagy egyesület tagjaira nincs a birtokunkban. Nem vezettünk nyilvántartást, úgyhogy nem is lenne mit elővenni. (...) Én ebben a hivatalban az ötödik »lépcső« vagyok. Elöttem bárki leállíthatja a gépezetet. Ha én jóváhagyom a titkosszolgálati eszközök alkalmazását, akkor az ügyet felterjesztem a miniszterhelyetteshez. Döntésétől függően kerül át a dolog a technikai csoportfőnökséghez. Ők tőlünk függetlenül juthatnak arra a megállapításra, hogy nincs szükség pl. a telefonlehallgatásra. (Beleszólhat a biztonsági szolgálat a választásokba?) Az állományok kizárólag a választás törvényességéről, pontosabban biztonságáról kell gondolkodni. Egyébként foglalkozunk azzal a gondolattal, hogy megszüntessük a hivatalban a politikai tevékenységet.”²⁰

1989 szeptemberében nyílt levélben fordult dr. Horváth József rendőr vezérőrnagyhoz a Nemzetközi Emberi Jogi Társaság magyar szekciója, melyben kifogásolták azt az állítást, „hogya a korábban megfigyelt személyekről nem maradtak fenn akták, komputerbe táplált adatok.

Szerintünk a hatósági módszerekkel titokban végzett adatgyűjtés a politikai vélekedésekről az emberi jogok megsértése. S mindinkább a hatályos jogszabályoké, előírásoké is, amint arra ön rámutat az 1970-es miniszteri parancsot idézve. Rendkívül fontosnak tartjuk az olyasféle tevékenységek korlátozását, és szigorú ellenőrzését, ezért néhány kérdést szeretnénk feltenni önnek.

1. Valójában mi történt a feltehetően igen tetemes mennyiségű feljegyzéssel (besúgói jelentésekkel, összefoglalókkal, nyomozati iratokkal, jegyzőkönyvekkel, levélmásolatokkal, telefonbeszélgetések szalagjaival, film- és videokópiákkal stb.)? Ez néhány ezer, vagy akár csak néhány száz megfigyelt esetén is tonnákra rúgó anyag. (Csak példaként említjük, hogy Görögországban a napokban 16 millió aktát égettek el hasonló okokból.)

2. Ki rendelkezett ekkora információs halmaz fölött? Ön úgy tudja, munkájuk eredményét minden esetben továbbították a megrendelőnek, tehát az MSZMP-nek. Ami az adatok megkettőződésével járhatott, mert elképzelhetetlen, hogy ne maradt volna önöknél legalább egy másolat, ha egyébert nem, hát az információgyűjtés folyamatosságának fenntartása végett. Az önök bázisa felett is az MSZMP diszponált? És mit tud ön a másik, MSZMP-s adatbázis sorsáról, fölszámolták volna azt is? Ha nem, akkor semmi akadálya a reprodukciónak, gyorsan lehet újabb kópiát készíteni róla!

3. Ön azt állítja, nem vezettek nyilvántartást. Enélkül miként keresték volna vissza az adatokat, miként azonosították, összegezték volna? A komputerek amúgy is eleve lehetővé teszik a bennük tárolt információk csoportosítását. Így technikailag és működésileg egyaránt feltételezett a nyilvántartás. Nincs ma olyan államigazgatás, ahol valamilyen módon ne lajstromoznák azokat, akikkel foglalkoznak. Egyedül önök lennének kivételek? Állításának abszurditását mutatja, hogy sietve korlátozza érvényét: »Ez persze a későbbi alkotmányos renddel szembenálló – például neofasiszta – személyekre nem vonatkozik.« Hogyan rekonstruálnák majd a nem létező nyilvántartásukat?

4. Az önök által korábban gyűjtött információk bizalmas természetűek. Logikusnak tűnnek tehát, hogy mihelyt munkájuk fölöslegességére és törvénytelenységére ébrednek, az elorzott információkat visszajuttassák azokhoz, kiket illet, egyedül döntési jogú tulajdonosaikhoz. Miként lehetséges az, hogy erre nem kerül sor, egyetlen megfigyelt személy sem kapott értesítést?

5. Ön szerint vajon kevésbé törvénytörő-e információkat önkényesen megsemmisíteni, mint gyűjteni? A hír – érték. Nem is kevés, mértékadó társadalomtudósok szerint ma az egyik legfontosabb. A nemzeti vagyoni része. Kinek van joga megsemmisítéséről dönteni? És ki hatalmazta fel őt erre?

6. Végezetül szeretnénk megkérdezni öntől: hogyan, miként folyt le az állítólagos megsemmisítés? Mekkora mennyiséget, hol, mikor, milyen technológiával pusztítottak el? Milyen – az ügyben nem érdekelt, független – szerv, testület, csoport ellenőrzi a végrehajtást és hogyan? Kinek, mikor adtak erről részletes jelentést, és ez hol, melyik könyvtárban hozzáférhető?

Nyilván észrevette, hogy feltételes módban szóltunk a megsemmisítésről. Amíg kérdéseinkre nem kapunk hitelt érdemlő választ, másként nem tehetünk. Meglévőnek kell tekintenünk a nyilvántartásokat, létezőnek az – akár elektronikusan tárolt – káderanyagokat.”²¹

Horváth József válaszában úgy nyilatkozott, hogy „szakmai alaptörvény, hogy a titkosszolgálat nem adhatja ki információszolgáltatóit, működő titkos eszközrendszerét. Minden, az MSZMP vagy más állami szerv számára megküldött anyag a készítő szervhez került vissza, amely köteles volt azt megsemmisíteni az alpanyaggal együtt. Nem állítottam azt, hogy nem vezettünk nyilvántartást, hanem azt jeleztem, hogy sem a jelenlegi, sem a gomba módra szaporodó különböző politikai szervezetekről, sem tagjairól nem vezetünk sem dossziét, sem gépi nyilvántartást. 1972 óta a biztonsági szolgálat egyetlen esetben sem kezdeményezett politikai ügyben bírósági eljárást. (...) Az információgyűjtés sem korábban és jelenleg még kevésbé vonatkozhat az érintett személyek magánéletére, csak amely információknál fennállt a hatályos törvénybe ütköző cselekvés veszélye. (...) A BM a hatályos jogszabályoknak megfelelően folyamatosan adja át a törvényesen megőrizni köteles iratanyagot az arra illetékes levéltáraknak. A közelmúltban kezdte meg egy tárcaközi bizottság a munkáját, amely a történeti anyagok kezelésének jogszabályi előkészítésével foglalkozik.”²²

A nyilvánosság 1989 szeptemberében kapott először tájékoztatást az állambiztonsági szervek által végzett operatív intézkedésekről. Az Országgyűlés őszi ülészakán a büntetőeljárás törvény vitájában szóba került a titkos eszközökkel szerzett bizonyítékok bírósági felhasználhatóságának kérdése. Ezt követően nyilatkozott a sajtónak Ágoston Tibor, a BM technikai csoportfőnöke: „(...) – A magyar állambiztonság működésének normatív szabályozása másfél évtizedes múltra tekinthet vissza: 1974-ben megszületett a 17. számú törvényerejű rendelet az állam- és közbiztonságról. Ezt a későbbiekben titkosan kezelt miniszteri utasítások, parancsok egész sora egészítette ki. Az állambiztonsági szervezet ismertetése eddig nem tartozott a publikus témák közé. (...) A technikai csoportfőnökség lényegében a többi szakszolgálat (hírszerzés, belső és külső, illetve katonai elhárítás) rendeltetésszerű működéséhez teremti meg a technikai-műszaki feltételeket. (...) A köztudatban a postát valóban »bűnrészességgel« szokták gyanúsítani. Kétségtelen, hogy például Franciaországban, ha egy telefonlehallgatást jóváhagynak, azt az állami posta hajtja végre. Nálunk a telefonlehallgatásra kizárólag az állambiztonsági szolgálatnak van jogosultsága. Ami a levéllenőrzést illeti, a sokat szidott posta önhatalmúlag ebben sem járhat el... (...) A titkos eszközöket kizárólag akkor vetjük be, amikor a magyar állam biztonsága távoli, de konkrét, kézzelfogható veszélybe kerül. Ezen a területen megfigyelhető egyfajta arányeltolódás a »közönséges« bűncselekmények javára. Arról van szó, hogy ezeket a módszereket egyre inkább a szervezett bűnözés, a kábítószer-forgalmazás felderítésére használjuk, ahogy egy mélyebb konspiráció, a tevékenység illegalitása ezt feltétlenül megkívánja.”²³

A Legfőbb Ügyészség az év októberében kezdeményezte hogy törvény határozza meg a lehallgató-készülékek alkalmazását.²⁴ Időközben a Belügyminisztérium közleményben tudatta, hogy kiadja az archívumában őrzött szamizdatirodalom egyedi példányait az arra jogosultaknak. A közlemény emlékeztetett arra, hogy 1983 és 1988 között a területi igazgatásrendészeti szervek több mint félszáz olyan sajtórendészeti szabálysértési ügyben jártak el, amelyben az elkövetők a demokratikus ellenzék szervezeteihez tartozó személyek voltak. Az engedély nélkül előállított sajtótermékeket – az archiválás céljából megőrzött egyes példányok kivételével, amelyeket most visszaadnak – megsemmisítették.²⁵ Egy héttel később Horváth József kijelentette: „számunkra az, hogy ellenzék-ellenesség ma már nem kérdés. Lényeg az alkotmány, amit be kell tartani és tartatnunk.”²⁶

Horváth István belügyminiszter 1989 decemberében jelentette be, hogy a Minisztertanács döntése értelmében 1990. február 28-ig létrehozzák a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatalát és az Országos Rendőr-főkapitányságot. Az ellenségséget az alkotmányos rend védelmével kell felváltani. Az állambiztonsági szervek nem rendelkeznek hatósági jogosítvánnyal, nem folytathatnak büntetőeljárást, nem foganatosíthatnak kényszerintézkedést. Az új törvény szerint a szervezet felügyeletében az Országgyűlés és a kormány is megfelelő szerepet kap. Rendezik a nyílt és titkos eszközök, módszerek felhasználásának, engedélyezésének és ellenőrzésének fő kérdéseit is. A biztonsági szolgálat szerveinek a megelőző, felderítő tevékenysége a bűncselekmények alapos gyanújának a megállapításáig terjed.²⁷

A botrány

A fenti sajtóhírek tulajdonképpen semmi jelét nem mutatták annak, amire az SZDSZ és a Fidesz 1990. január 5-ei sajtótájékoztatója derített fényt, miszerint ezenközben a titkosszolgálatok tovább folytatták az ellenzéki pártok és mozgalmak titkos megfigyelését. A délelőtti eseményről a rádió délutáni hírműsora adott először részletesebb beszámolót, majd azt követően hetekre kibérelte az esemény a lapok címlapjait.

„A Fidesz és a Szabad Demokraták Szövetsége a belügyminiszter lemondását követeli, mert állítása szerint az állambiztonsági szolgálat mind a mai napig adatokat gyűjt az ellenzéki pártokról és szervezetekről. A kormányfőhöz eljuttatott levelükben felszólítják Németh Miklóst, hogy azonnal határolja el magát a törvénysértő tevékenységtől és rendelje el a belső elhárítási osztály teljes iratanyagának zárolását. A Fidesz és az SZDSZ a fővárosi főügyészségnél feljelentést tett ismeretlen tettesek ellen hivatali visszaélés, a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények miatt. Egyúttal panaszt emeltek amiatt, hogy a BM tevékenysége sérti az alkotmányban és a törvényekben védett alapvető polgári és személyiségi jogokat, valamint a politikai pártok szabad működésének alapelvét.”²⁸

A Fidesz és az SZDSZ mai közös sajtótájékoztatóján nyilvánosságra hoztak írásos és filmbizonyítékokat arra vonatkozóan, hogy a BM III/III-as, azaz az állambiztonság belső elhárítási osztálya rendszeresen gyűjt anyagot az érvényben levő törvények szerint bűncselekménynek minősülő tevékenységgel, úgymint a telefonvonalak lehallgatásával, a levéltitok megsértésével, valamint az úgynevezett hálózat, vagyis beépített ügynökök jelentései alapján politikai pártok és személyek tevékenységéről. A Fekete Doboz szerkesztőségének filmje szemléletesen mutatta be azokat az iratokat, amelyek az említett ügyosztály munkájának eredményeképpen mind a mai napig

születtek és születnek, hiszen a szigorúan titkos felülbélyegzéssel ellátott iratok között még 1989. december végi is található.²⁹

Németh Miklós kormányfő elhatárolta magát azoktól a törvénytelenégektől, amelyekkel a Fidesz és az SZDSZ vádolja az állambiztonsági szolgálatot, és felkérte a legfőbb ügyészt, hogy az ügyben soron kívül folytasson le vizsgálatot. A Fidesznek és az SZDSZ-nek a feljelentését a fővárosi főügyész, Bócz Endre továbbította Kámán József katonai főügyészhez, mivel márciusig még annak hatáskörébe tartoznak a rendőrök által elkövetett bűncselekmények. A katonai főügyész egyúttal elrendelte a feljelentés kiegészítését, mert szerinte a Fidesz és az SZDSZ bizonyítékai hiányosak. Elmondta azt is, hogy a belügyminiszternek 15 napon belül kell válaszolnia, és a főügyész azután dönt, hogy elrendeli-e a nyomozást az ügyben. A kormányfő délután öt órára rendkívüli kormányülést hívott össze.³⁰

A belügyminisztérium szóvivője, Barsi Tomaj viszont úgy nyilatkozott, hogy bárkiről lehet állítani valamit és lehet valamiféle fénymásolatot fölmutatni. „Nem akarok én senkit semmiféle megmászással, torzítással, hamisítással gyanúsítani. De addig, amíg valakiről, egy szervezetről be nem bizonyítják, hogy azok az állítások valóban megalapozottak, azt hiszem nem volna szabad úgy kezelni a dolgokat, mint amik már tények. Lesznek jogi minősítések ebben a dologban, de én nagyon szeretném azt az ügyészségre hagyni” – mondta Barsi.³¹

A szombati újságok részletesen beszámoltak az előző napi sajtótájékoztatón elhangzottakról, így idéztek a bemutatott szolgálati jelentésekből is: „Kőszeg Ferenc egy berlini ismerősével, W.-vel megállapodott abban, hogy nevezett mint a Beszélő tudósítója ténykedik a jövőben, amiért anyagi ellenszolgáltatást is kap. W. felvetette, hogy ők is többet szeretnének tudni a nálunk, illetve Lengyelországban és Csehszlovákiában zajló politikai folyamatokról és ezektől az országoktól valamiféle szolidaritási akciót is szívesen vennének. Kőszeg szerint ebben az esetben az SZDSZ-re és a Fideszre, esetleg az MSZDP-re számíthatnának. Ugyanakkor megadta P. U. nevű prágai ismerősének telefonszámát is.”³²

Kiderült az is, hogy a sajtótájékoztató előtt egy órával a két párt képviselőjében Kis János és Fodor Gábor hivatalában felkeresték Németh Miklós kormányfőt, és levelet nyújtottak át a szolgálatok alkotmányserető gyakorlatával kapcsolatos információikról, illetve az ennek megtiltására vonatkozó követeléseikről:

„Tisztelt Miniszterelnök Úr! Miközben az NDK-ban feloszlatták az állambiztonsági minisztériumot, Csehszlovákiában a belügyminisztérium egy börtönből szabadult ellenzéki felügyelete alá került, Bulgáriában menesztették a belügyminisztert, Magyarországon még a politikai rendőrség múltjának nyilvános kivizsgálása is elmaradt. Az Állambiztonsági Szolgálatot a régi titkolózás veszi körül; becsületszóra kell elhinnünk, hogy ez a szerv immár nem fenyegeti az állampolgárok jogait és a demokratikus rendet. Sajnos a tények másra vallanak.

Bizonyítékaink vannak rá, hogy az Állambiztonsági Szolgálatok ún. belső elhárítási osztálya (BM III/III. osztály) a mai napig információkat gyűjt a nem kommunista pártokról és szervezetekről. A birtokunkban levő iratok szerint ezeknek az információknak semmi köze az állam biztonságához: a titkos megfigyelés alatt tartott szervezetek belső életére, politikai terveire, más szervezetekhez való viszonyukra vonatkoznak. Megállapítható, hogy a híreket postai levéltitok megsértése, informátorok beépítése és lehallgatás útján szerzik. A belső elhárítási osztály e tevékenysége nyilvánvalóan alkotmányellenes; fenyegeti a Magyar Köztársaság mint demokratikus jogállam rendjét, sérti a megfigyelés alá vont szervezetek politikai jogait, valamint tagjaik személyiségi és állampolgári jogait.

Tájékoztatjuk a Miniszterelnök Urat, hogy szervezeteink a mai napon feljelentést tesznek a Fővárosi Főügyészségen a BM belső elhárítási osztályának vezetője, Horváth József, valamint az Állambiztonsági Szolgálat főnöke, Pallagi Ferenc belügyminiszter-helyettes ellen. A főügyésznek átnyújtott bizonyítékainkat a Miniszterelnök Úrnak is rendelkezésére bocsátjuk. Egyszersmind felhívjuk a Miniszterelnök Urat az alábbiakra:

1. Kormányra nevében késlekedés nélkül határolja el magát az Állambiztonsági Szolgálat törvénytörő tevékenységétől; állapítsa meg és közölje a nyilvánossággal, hogy mely szervek, illetve személyek kaptak bizalmas tájékoztatást a belső elhárítási osztály által törvénytellenesen gyűjtött információk alapján.
2. Azonnali hatállyal rendelje el a belső elhárítási osztály teljes iratanyagának zárolását.
3. Haladéktalanul mentse fel tisztségéből Horváth József belügyi osztályvezetőt, Pallagi Ferenc belügyminiszter-helyettes, valamint kezdeményezze Horváth István belügyminiszter lemondását. Felhívjuk a figyelmét arra,

a belső biztonsági szolgálatra átkeresztelt Belső Reakció Elhárító Csoportfőnökség (III/III.) 7. osztályának (jelentőszolgálat, belső elhárítási adattár) iratait, majd január 12-én a teljes szolgálatét. Megtiltja „az operatív titkos szolgálati eszközök és módszerek” alkalmazását.³⁷

Ugyanakkor a BM belső biztonsági szolgálatának személyi állománya visszautasította azokat a vádakot, hogy öncélúan vagy bizonyos politikai erők megbízásából dolgoznának. A testület tagjai kijelentették, hogy tevékenységüket kizárólag az érvényben lévő jogszabályok adta keretek között, kormányzati felhatalmazás alapján és felügyelet mellett folytatták. Az állomány hajlandó alávetni magát az ügyészségi vizsgálatnak. A biztonsági szolgálat dolgozói elítélik és megvetik azt a személyt, aki súlyos bűncselekményt követett el állam- és szolgálati titok kiszolgáltatásával, emellett pedig értetlenül állnak az SZDSZ és a Fidesz felelősségre vonást követelő elképzelései előtt.³⁸

Az MSZP vezetői közül elsőként Pozsgay Imre szólalt meg: a párt elhatárolja magát mindenfajta törvényteleniségtől. Támogatja az ügy kivizsgálását, és szorgalmazza olyan törvények kimunkálását, amelyek ellenőrizhetővé teszik az állambiztonsági szolgálat munkáját. Visszautasították azokat a feltételezéseket, amelyek szerint a szocialista pártnak érdekében állna az ilyesfajta tevékenység. Az ügy ilyen beállítása az MSZP lejárataát szolgálja.³⁹

Egyidejűleg Horváth István belügyminiszter viszont-vádakkal élt: „Szabadságomat töltöttem vidéken, amikor a miniszterelnök felrendelt a kabinet ülésére. (...) Az ügyben megszólalok egy jól megírt forgatókönyv szerint teszik meg lépéseiket. Alapos megfontolással választják ki céltábláikat. A feljelentők is tudják, hogy a BM szervezetsemleges. Választások előtt akarnak csatát nyerni.”⁴⁰

A belső biztonsági szolgálat személyi állománya január 7-én az Országos Sajtószolgálaton keresztül hozta nyilvánosságra a kirobbant botrányral kapcsolatos álláspontját:

„A Magyar Népköztársaság BM belső biztonsági szolgálatának személyi állománya megdöbbenéssel és felháborodással értesült a Szabad Demokraták Szövetsége és a FIDESZ 1990. január 5-i sajtóértekezletén történt bejelentésről. Mi, a személyi állomány tagjai határozottan kijelentjük a következőket:

Mint szigorúan centralizált fegyveres testület kizárólag az érvényben lévő jogszabályok által megszabott keretek között, kormányzati felhatalmazás alapján és felügyelet mellett tevékenykedünk a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének, belső biztonságának megóvása érdekében. Ez szent kötelességünk, melyet az új alkotmányra tett eskünkkel is megerősítettünk.

A leghatározottabban visszautasítjuk azokat a vádakot, hogy öncélúan vagy még napjainkban is bizonyos erők megbízásából dolgozunk. Támogatjuk a hazánkban zajló társadalmi változásokat, a jogállamiságba való átmenet békés jellegének megőrzését elsőrendű feladatunknak tekintjük. Kezdeményezői és szorgalmazói vagyunk a biztonsági szolgálat működését szabályozó, társadalmi ellenőrzést is rögzítő alkotmányerejű törvény megalkotásának. Nem rajtunk múlik, hogy a nyílt szabályozás mindeddig elmaradt. Kérjük a Kormányt, az 1990. januári parlamenti ülészak elé terjessze be az állambiztonságról szóló törvény tervezetét.

Meggyőződésünk, hogy csupán ezzel, a mindenki számára megnyugtató megoldással érhető el, hogy a biztonsági szolgálat ne lehessen semmilyen politikai szervezet eszköze, politikai csatározások célpontja, hanem a Magyar Nemzet biztonsága érdekében végzett védelmi munkájára koncentrálhasson.

A személyi állomány értetlenül áll az SZDSZ és a Fidesz által a kormány elnökétől követelt, leszámolás színezetű, kollektív felelősségre vonást, elbocsátást, a történelemből már ismert, rosszemlékű »B-listára« helyezést sürgető elképzelések előtt, hiszen ez szöges ellentétben áll az említett szervezetek eddig deklarált demokratikus elveivel.

Mélységesen elítéljük és megvetjük azt a személyt, aki szigorú állam- és szolgálati titkok illetéktelen kezekbe juttatásával súlyos bűncselekményt követett el. Kijelentjük, hogy az ügyészségi vizsgálatnak készséggel alávetjük magunkat. Bízunk abban, hogy az ügy körül kialakult politikai indulatokkal és sugallatokkal a továbbiakban már senki sem igyekszik a vizsgálatot befolyásolni.

Az ország közvéleménye észleli és tapasztalja a romló közrendet és közbiztonságot. Felhívjuk a figyelmet arra is, hogy egyre több megnyilvánulása jelentkezik a fajgyűlölet szításának, a terror jellegű életveszélyes

fenyegetéseknek, rémhírek terjesztésének, politikai kalandorságnak. Mindezek megelőzése, felderítése és akadályozása feladatkörünkbe tartozik. Szervezetünk szétverésével e jelenségek feltartóztathatlanná válnak, ami beláthatatlan következményekkel járhat a társadalom egésze számára.

Leszögezzük: a biztonsági szolgálat munkatársai esküjükhöz híven, kizárólag a Magyar Köztársaság biztonsága, az alkotmányos rend védelme érdekében munkálkodnak.

Felhívunk minden törvénytisztelő állampolgárt és valamennyi törvényes alapon álló politikai pártot és szervezetet arra, hogy az ország és a nép érdekében végzett tevékenységünket támogassa.

Budapest, 1990. január 7.
A szolgálat munkatársai”⁴¹

A nyilatkozatot a leginkább érintettek közül elsőként Solt Ottília utasította vissza:

„Tisztelt Hölgyeim és Uraim, akik ezt a nyilatkozatot tették!

A szolgálat munkatársai, akiknek nincs nevük! Ha mással nem, ezzel a nyilatkozáttal újra bebizonyították, hogy ezt a testületet szét kell verni (a kifejezést önöktől kölcsönöztem) és el kell felejtetni minél előbb! (...) Ha egy testület mindenestül szégyenletes dolgokkal foglalkozik, akkor igenis együttesen felelős is érte. (...) Kénytelenek vagyunk tehát megvédeni törvényes rendünk biztonságát s megszabadulni az önök bűnös, veszélyes közösségétől.

Régi, bár jobbra egyoldalú ismerősük: Solt Ottília”⁴²

Az okokat és a felelősséget más irányban kereső magyarázatok is felbukkantak:

Ennél jobban soha nem jött kormánynak egy botrány. Az ország közvéleménye figyelmét éppen a generális áremelkedés előtt terelhették el az iszonyatos drágulásról.⁴³ (Az év elején bejelentett jelentős áremelések az élelmiszerek árát 30-35%-kal növelték.) Kiss Elemér, a Minisztertanács Hivatalának elnöke másnap azt nyilatkozta: „Tudomásom szerint a politikai, társadalmi szervezetek egyike sem vetette fel eddig azt, hogy az állambiztonságról szóló törvénytervezetet minél hamarabb tárgyalja meg az Országgyűlés. Ez a kérdés a háromoldalú tárgyalásokon sem került szóba.”⁴⁴ Később Pozsgay Imre is hasonló megjegyzést tett: „Nem értem, hogy a kerekasztal-tárgyalásokon bizonyos erők miért górdítottak akadályokat az állambiztonsági törvény megalkotása elé, s miért vették ki a sarkalatos törvények sorából.”⁴⁵

Január 8-án tartotta első ülését az a különbizottság, amelyet Horváth István belügyminiszter nevezett ki a törvénytöréssel vádolt belső biztonsági szolgálat ügyének vizsgálatára. A bizottság elnöke Diczig István, a BM Vizsgálati Osztály vezetője, tagjai Szikinger István, a BM Közigazgatási és Kutatási Programiroda vezetője, Kolláth György, a BM Közjogi Főosztályának vezetője és Finszter Géza, a BM ORFK Bűnügyi Osztályának vezetője voltak.⁴⁶

Ezt követően jelentették be, hogy a kormány döntése értelmében a belügyminiszter és a honvédelmi miniszter köteles hatályon kívül helyezni az állambiztonsági szervek működésére, eszközeire vonatkozó valamennyi belső utasítást és parancsot. A Belügyminisztérium állambiztonsági tevékenységét érintő, hatályon kívül helyezett jogszabályok közül a legfontosabbak: 6000/1975. Mt. sz. hat. az állambiztonsági feladatokról; 6001/1975. Mt. sz. hat. a katonai hírszerző tevékenység szabályozásáról; 1/1975. Mt. Elnökh. sz. ut. az állam biztonsága érdekében alkalmazott eszközökről és módszerekről.

A Minisztertanács kabinetje pénteken (január 12-én), délelőtti ülésén tájékoztatást hallgatott meg a belügyminisztertől és a legfőbb ügyésztől az állambiztonsági tevékenységgel összefüggő vizsgálatokról, és áttekintette a soron következő feladatokat. Ennek alapján úgy foglalt állást, hogy a belső elhárítási csoportfőnökség működési területén a titkos eszközök és módszerek alkalmazását és felhasználását megtiltja. Az elmúlt időszakban keletkezett összes iratanyagot további intézkedésig zárolni kell. A kabinet elrendelte, hogy a Minisztertanács által az átalakító munka számára korábban meghatározott elvek alapján a január 18-ai minisztertanácsi ülésre a belügyminiszter nyújtson be előterjesztést az állambiztonsági tevékenység tartalmi, szervezeti változtatására, jogi szabályozására és a szükséges személyi változtatásokra.⁴⁷

Január 11-én Bajcsi István, a BRFK ifjúságvédelmi rendőr főhadnagya ismeretlenül felhívja Kőszeg Ferencet azzal, hogy a szolgálat törvénytelen eljárásairól kíván bizonyítékokat átadni a katonai ügyészségnek, s megkéri, legyen jelen az átadásnál. „Elrendelték minden olyan jellegű anyag megsemmisítését, amelyből megállapítható lenne, hogy valójában az itt működő szolgálat mit is csinált az elmúlt esztendőben.”⁴⁸

Január 16-án elkészült a belügyminisztériumi ad hoc bizottság jelentése. „Miután leadtuk jelentésünket a miniszternek” – mondta Szikinger István a bizottság egyik tagja – „a szolgálat vezetői igazoló jelentést írtak a szolgálat egyik munkatársával, azzal vádolva őt, hogy adatokat szolgáltatott nekünk az iratok megsemmisítéséről. Miután a miniszter ennek felderítésével is megbízott bennünket, az említett munkatárs kifejezetten az én felszólításomra közölte, hogy a szolgálatnál a botrány kipattanása után is folytatódott az iratok megsemmisítése. A vád és a beszámoltatás tehát egyszerűen felháborító.”

A bizottság javasolta, hogy „[h]aladéktalanul hatályon kívül kell helyezni az állambiztonsági szolgálat tevékenységét szabályozó mindazon belső utasításokat és rendelkezéseket, amelyek alkotmányellenesek, illetve bármi módon a pártállam védelmét és az egypártrendszer fennállásának sérthetlenségét biztosítják. (...) Célszerű lenne a még meglévő iratokat levéltárban elhelyezni, és 50 évre zárolni.”⁴⁹

Január 19-én sajtótájékoztatón állt a nyilvánosság elé Végvári József, a Belső Biztonsági Csoportfőnökség őrnagya, a lehallgatási ügy eddig ismeretlen főszereplője, beszámolt feltáró tevékenységének okairól, körülményeiről, és felhívta a figyelmet a változatlanul folytatódó iratmegsemmisítésekre.⁵⁰ A lehallgatási botrány folyamánaként fölmentését kérte Horváth József. Lemondott a BM belső biztonsági szolgálatának vezetője. Levelében kérte felmentését a belügyminisztertől, mert úgy érezte, hogy megrendült a bizalom a belső biztonsági szolgálattal és személyével szemben is. A vezérőrnagy az MTI-nek elmondta, a belbiztonsági szolgálat tevékenysége nem volt alkotmányellenes, és miközben az októberben módosított alkotmányhoz próbálta igazítani tevékenységét, a politikai csatározások áldozata lett. A belső biztonsági szolgálat vezetője nem érezte korrekt eljárásnak, hogy már a vizsgálat megkezdésekor bűnösnek mondták ki a testületet.⁵¹

Végvári Józsefet azonnali hatállyal felfüggesztették állásából. A Belügyminisztérium közleménye egyúttal bejelentette, hogy államtitok megsértése miatt Végvári József ellen az illetékes parancsnok a Katonai Főügyészségen feljelentést tett. Az SZDSZ és a Fidesz január 19-én tartott sajtótájékoztatójával kapcsolatban a közlemény kijelentette, hogy Végvári József állításaival ellentétben a minisztérium az érvényben lévő szabályoknak megfelelően végezte a selejtezést, ugyanakkor cáfolta, hogy Nagy Imrere vonatkozó dokumentumokat semmisített meg. A közlemény szerint Végvári József szereplése a választások előtt az államapparátus szétzilálását szolgálja.

Németh Miklós miniszterelnök időközben kijelentette, hogy a lehallgatási botrányval kapcsolatban annyiban tartja magát felelősnek, hogy tavaly október 23-a, a köztársaság kikiáltása után a honvédelmi tárcahoz hasonlóan nem szervezte át a belügyi apparátust. Ő maga ilyen jelentéseket kizárólag akkor kért, amikor a békés átmenetet veszélyeztető, szervezett akcióra utaló figyelmeztetést kapott. Ez például Nagy Imre temetése előtt, illetve tavaly október 23-a előtt fordult elő.⁵²

Másnap megjelent interjújában Németh Miklós megerősítette, hogy a belbiztonsági szervezetet megszüntetik. Az állomány a belügyi munka más területein, például a közbiztonság fenntartásában fontos szerepet tölthet be. A megszervezendő Nemzetbiztonsági Hivatalban kell foglalkozni az alkotmányvédelemmel, a kémelhárítással és a nemzetközi terrorizmus elleni harccal. A hírszerzésnek önálló szervezetben kell majd működnie.⁵³

„A Minisztertanács azonnali hatállyal megtiltotta a Belügyminisztériumnak mindenféle titkosszolgálati eszköz – közte természetesen a lehallgatás – alkalmazását, és megszünteti, ugyancsak azonnali hatállyal, a lehallgatási botrányban hírhedtté vált III/III-as csoportfőnökséget, anyagait pedig a leghosszabb titkosítási idővel levéltárakban helyezik el – jelentette be Bajnok Zsolt kormánybiztos. A nemzetbiztonsági törvény hatályba lépéséig a megszűnt részleg teendőit – kormánybiztos irányításával – a BM kémelhárítási csoportfőnökség látja el. Pallagi Ferenc belügyminiszter-helyettes levonta a konzekvenciát és lemondott tisztségéről. Horváth István azért nem követi őt, mert a jövő heti parlamenti ülésen akarja megmagyarázni a képviselőknek a Dunagate háttérét. Nyugati megfigyelők ezt úgy értelmezik, hogy a miniszter a parlamentben kívánja beadni lemondását.

Az egész lehallgatási botrányt felfedő Végvári József viszont fél, mert igaz ugyan, hogy leleplezte a törvényteleniséget, ezt esküje megszegése árán tette – mondta Barsi Tomaj belügyi szóvivő. Egy kérdésre válaszolva kifejtette, hogy ha Végvári őrnagy nem érzi magát biztonságban, akkor kérjen védelmet a lakóhelye szerinti rendőrkapitányságtól. A védelem ugyanis minden állampolgárnak kijár, és most is leszögezte: a

törvényteleniséget a katonai ügyészségnek, a parlament illetékes bizottságának vagy az Alkotmánybíróságnak kellett volna jelentenie és nem egy ellenzéki pártnak. A belügyminiszter és helyettese – mondta a szóvivő – higgadtságra szólította fel a szolgálat tagjait, s felkérte őket: kíméljék meg a testület hírével valamiféle atrocitástól.”⁵⁴

Az Országgyűlés január 23-ai ülésén Horváth István belügyminiszter valóban bejelentette lemondását. Mint elmondta: az alkotmány módosításakor a parlament a szükségessé váló új jogszabályok megalkotásának határidejét 1990. április 30-ban határozta meg. A mi törvényelőkészítő munkánk is – a kormány jóváhagyásával – ehhez igazodott. Rajtam kívül álló okok miatt, valamint a szervezet tehetetlenségének természetéből adódóan a biztonsági terület átalakítása maradt utoljára.⁵⁵

Rövidesen megszületett a törvény. A nemzet biztonsága érdekében alkalmazható különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról Kulcsár Kálmán igazságügyi miniszter dönt a jövőben. Határozatban döntöttek arról, hogy lehallgatási botrányt vizsgáló bizottság a parlamentben képviselt pártok, illetve a függetlenek és semlegesek csoportjából delegált 1-1 személyből áll.⁵⁶ A kormány Gál Zoltán államtitkárt bízta meg a belügyminisztérium vezetésével – jelentette be Németh Miklós a belügyi vezetők országos értekezletén.

Az MSZP sajtótájékoztatóján Polgár Viktor szóvivő bejelentette, hogy a belbiztonsági szolgálat dokumentumait egyetlen párt, az SZDSZ használta fel politikai célokra. Az SZDSZ képviselői – állította Polgár – az MSZP-nél folytatott korábbi megbeszéléseken nem szorgalmazták a nemzetbiztonsági törvény gyors megalkotására vonatkozó dolgokat. Kezdeményezik továbbá, hogy az ügyet leleplező Végvári őrnagy törvényes védelmét ne az SZDSZ, hanem az arra illetékes szervek garantálják.⁵⁷

Január 25-én, csütörtökön többszöri felszólítás után az illegalitásba vonult őrnagy mégis megjelent tanúként a katonai ügyészségen. Ügyvédje, Dornbach Alajos úgy nyilatkozott, hogy a miniszterelnöki védőörizet felajánlása meggyőzte, hogy nem fenyegeti letartóztatás. Dornbach azt is hangoztatta, hogy társadalomra való veszélyesség híján nem bűncselekmény a formálisan elkövetett államtitoksértés.⁵⁸

Február végén Végvári őrnagyot – az államtitoksértés, illetve kötelességszegés ügyében – vádemelés nélkül ügyészi megrovásban részesítették, hasonlóan a katonai ügyészségen a Belügyminisztérium belső biztonsági szolgálatának vezetőit is. Pallagi Ferenc és Horváth József ellen a vád az volt, hogy nem szüntették be a belső biztonsági szolgálat törvénytörtő tevékenységét.⁵⁹

A történet első része ezzel lezárult, két okból is. Az 1990. márciusi szabad választások után, pontosabban a választási kampány elmúltával a Dunagate-ügy – úgy tűnt – gyorsan feledésbe merül. Ezért is keltett feltűnést, amikor június végén Györgyi Kálmán újonnan kinevezett legfőbb ügyész a Katonai Főügyészséget a nyomozás befejezésére, a Budapesti Katonai Ügyészséget pedig vádemelésre utasította Végvári József, Horváth József és Pallagi Ferenc ügyében azzal a magyarázattal, hogy a Dunagate-ügy megnyugtatóan csak a bíróság által zárható le. (November végén – majd 1991. január elején másodfokon – hozott ítéletében a katonai bíróság államtitok és szolgálati titok megsértése miatt Végvári Józsefet elmarasztalta és megrovásban részesítette.)⁶⁰ Fontosabbnak tűnt azonban az eljelentéktelenedést illetően a politikai helyzetben bekövetkezett változás. A március végére kitudózt választásokra készülő pártok számára a kampány során – nagyrészt a mindmáig vitatott helyzet többértelműsége miatt – közel sem volt nyilvánvaló és egyértelmű üzenete a Dunagate-ügynek. Ezért ódzkodtak egyértelműen elkötelezni magukat egy olyan kérdésben, amelyben esetleg továbbra is kiszámíthatatlanul kerülhetnek elő bizonytalan értékű vagy a korábbiakkal éppen ellentétes politikai következmények lehetségeit implikáló dokumentumok.

(Következő számunkban folytatjuk)

Jegyzetek

1 HU OSA 300-40-1 Container List Fonds 300: Records of Radio Free Europe/Radio Liberty Research Institute Subfonds 40: Hungarian Unit Series 1. Subject Files. Box 88. Belpolitika/B (továbbiakban: OSA) Hung. Monit. 28.000. 5.1.90. Hírmagazin, Kossuth Rádió, 1990. január 5. 22.00.

2 Az MSZP választmányának első ülése. Népszabadság, 1990. január 8.

3 Valaha volt Watergate is. Mesterséges bizonytalanság. Szocialista szavazó-lap. A Szocialista Párt választási lapja. 1990. január 28. 3.

4 Horváth József: A tábornok vallomása. Budapest, PALLWEST, 1990. 255–6.

5 Az állambiztonsági szolgálatnak arra az esetre is volt válasza, ha az ellenséges kategóriák tevékenysége nem lépi át a büntetőjogilag pönalizálhatóság határát. Ilyenkor az elhárítás különféle operatív eszközöket és „kombinációkat” alkalmazott. A nyílt intézkedéseken túl ilyen az operatív megelőzés, a bomlasztás, leválasztás, elszigetelés, az ellentétek szítása, a meglévő ellentétek kihasználása és mélyítése, a vezéregyéniségek lejáratása stb. Így az ellenséges erők lejáratására ki kell használni a közrendet, a közbiztonságot, a közerkölcsöt sértők által elkövetett bűncselekményeket, szabálysértéseket is, emellett pedig „az eredményes operatív elhárító munka érdekében javítsák kapcsolataikat kulturális életünk társadalmi és állami vezetőivel”. A vonatkozó irodalom tulajdonképpen ezt tekintette az állambiztonsági tevékenység igazán szakmai területének. L. Lakatos Sándor – Mulik László: Az állambiztonsági munkában felhasználható operatív erők, eszközök és alkalmazott módszerek, a hálózat szervezése. Jegyzet a BM Tartalékostiszt-képző Iskola hallgatói részére. 16-67/216/87. BM Könyvkiadó, 1988. Állambiztonsági Szervezetek Történeti Hivatala (a továbbiakban: ÁSZTL) L. sz.: 33/2.982; Fehér Gyula: A büntetőeljárás kívüli adminisztratív intézkedések lehetőségei, formái. Állambiztonsági tanulmány, 1974. 2. BM Tanulmányi és Propaganda Csfség. 13-41/15/1973. ÁSZTL 33/2839. ÁB-anyag 718.; Csapó László – Antal József: A BM állambiztonsági szerveinek speciális bűnmegelőző tevékenysége. Állambiztonsági tanulmány, 1973. 1. sz. 13-41/5/73. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség. Budapest, 1973. ÁSZTL 33/2842.; Balázs Tibor – Sziklai István: A belső reakció elhárítási területén foglalkoztatott ügynök vezetésének és nevelésének néhány pszichológiai sajátossága. Állambiztonsági tanulmány, 1975. 2. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség 1975. 13-68/90/75. ÁSZTL 33/2.536.; Láng György: Büntetőeljárás megelőző felderítés eszközei, felhasználásuk nyomozástaktikai és lélektani problémái. (A terhelő alapon történő beszervezés taktikájának lélektani sajátosságai). Kandidátusi értekezés tézise. Budapest, RTF, 1973. 15-141/1973. ÁSZTL 33/3.020; Juhász György: Az előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munka sajátosságai a katonai elhárítás területén. Állambiztonsági tanulmány. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség. 1974. 13-41/13/1971. ÁSZTL 33/3.035; BM III. Fcsfség. 45-100/6/77. Tájékoztató az állambiztonsági munka konspirációs és biztonsági helyzetéről szóló, a 0019/1963. BM parancs végrehajtásáról. Budapest, 1977. szeptember. ÁSZTL 1.11.1. BMHT 152. d.

6 Magyar Közvélemény-kutató Intézet: A politikai közvélemény 1990-ben. In Magyarország Politikai Évkönyve. Budapest, Economix, 1991. 568–70.

7 A lefolytatott vizsgálat szerint a kormányfő szerepelt a Belügyminisztérium által készített tájékoztató jelentések címjegyzékén.

8 Mi szorul reformra a Belügyminisztériumban? Interjú Horváth István belügyminiszterrel. Népszabadság, 1988. augusztus 6.

9 Lehallgatott telefonok. 168 Óra, 1989. március 25.

10 Vélemények – ellenvélemények. Magyar Nemzet, 1989. április 27.

11 A büntető törvénykönyv módosítása. Az Igazságügyi Minisztérium tervezete. Magyar Nemzet, 1989. május 31.

12 A honvédelmi miniszter kizárta a katonai puccs veszélyét. Magyar Nemzet, 1989. május 20.

13 Új koncepció az állambiztonsági munkában. Népszabadság, 1989. július 4.

14 Ki védi meg őket? Párbeszéd a rendőrségről. Népszabadság, 1989. július 28.

15 Első kézből. Kossuth rádió, 1989. május 9.

16 „Nyilvános” titkosszolgálat? Beszélgetés Pallagi Ferenc rendőr vezérőrnaggyal, belügyminiszter-helyettessel, 1989-től a magyar állambiztonsági szolgálat irányítójával. Magyar Nemzet, 1989. június 26.

- 17 Országgyűlési Tudósítások, 1989. június 30. 18.
- 18 Vélemények – ellenvélemények. Magyar Nemzet, 1989. augusztus 22.
- 19 Visszaadják-e a szamizdatokat? Magyar Hírlap, 1989. augusztus 28.
- 20 Kit figyel a biztonsági szolgálat? Interjú Horváth Józseffel, a III/III. Csoportfőnökség vezetőjével. Magyar Nemzet, 1989. augusztus 29.
- 21 Vélemények – ellenvélemények. Magyar Nemzet, 1989. szeptember 2.
- 22 Nem vezetnek sem nyilvántartást, sem dossziét a különböző politikai szervezetekről. Magyar Nemzet, 1989. szeptember 14.
- 23 „Szakítottunk a totális állambiztonsági koncepcióval”. Interjú Ágoston Tiborral, a BM technikai csoportfőnökével. Magyar Nemzet, 1989. október 5.
- 24 Törvény szabályozza, mikor lehet beszélgetéseket lehallgatni. Népszava, 1989. október 14.
- 25 Belügyminisztérium közleménye. Népszabadság, 1989. október 20.
- 26 A Cég. Ötlet, 1989. október 26.
- 27 Szakítunk a rossz emléké évek módszereivel. Népszabadság, 1989. december 20.
- 28 Az SZDSZ és a Fidesz közös sajtótájékoztatója. Kossuth Rádió, 1990. január 5. 16.00, OSA Hung. Monit. 5.1.90.
- 29 Esti Magazin, Kossuth Rádió, 1990. január 5. 19.00, OSA Hung. Monit. 5.1.90.
- 30 Hírvilág, Kossuth Rádió, 1990. január 5. 22.00, OSA Hung. Monit. 5.1.90.; A kormányülésen történeteket Kulcsár Kálmán igazságügyi miniszter – meglehetősen pontatlan – visszaemlékezéseiből ismerjük: „A miniszterelnök tájékoztatást adott arról, hogy egy Végvári József nevű belügyminisztériumi őrnagy beengedte a »Fekete Doboz« munkatársait a III/3-as (sic!) ügyosztályra.” (Nyilvánvaló tévedés, január 5-én az „elkövető” még nem volt nevesíthető!) „Horváth István eleinte igyekezett bagatellizálni az ügyet. (...) Pozsgay Imre politikai elemzése szerint az ellenzék stratégiai váltást hajt végre. (...) Ez az akció sem más, mint egy lényegre törő »bolsevik taktika« megvalósítása. E pártok egyelőre magukat nevezték ki a nép képviselőinek, politikai »megrendeléseiket« – például Horváth István lemondatását – nem szabad teljesíteni. Németh Miklós kifejtette, hogy csak elvi alapon, a valóságra támaszkodva dönthetünk. Kis Jánosék nem akarják a kormány bukását, az ügyet választási célokra használják. Nekem az volt a véleményem, hogy (...) parlamenti bizottságot kell kérni a vizsgálatra, s az egész biztonsági szervezetet azonnal ki kell vonni a Belügyminisztérium felügyelete alól.” Kulcsár Kálmán: Két világ határán. Rendszerváltás Magyarországon 1988–1990. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1994. 189–90.
- 31 Uo.
- 32 A Jelentés intézkedési javaslata: – az esetleges aszolidaritási akcióval kapcsolatos szervezés felderítése; – (a jelentést) tájékoztató munkánk során felhasználjuk. BM III/III-7. p. 219. sz. napi jelentése (1989. november 10.). Közli: Magyar Nemzet, 1990. január 6.
- 33 Az operatív-technikai ellenőrzési osztály a III/4-es volt.
- 34 Az SZDSZ és a Fidesz feljelentette az Állambiztonsági Szolgálatot. Népszabadság, 1990. január 6.
- 35 Az interjú megjelent a 168 Óra című hetilap 1990. január 9-ei számában is. Az idézett leírás (a zárójelbe tett megjegyzésekkel együtt) a Szabad Európa Rádió Hung. Monit. szolgálatának a Kossuth Rádió adása nyomán

készült munkája. A belügyminiszter-helyettesen kívül a rádióműsorban megszólalt az SZDSZ és a Fidesz képviselőiben Demszky Gábor, Kőszeg Ferenc és Szájer József is. Hallgatói telefonok a műsor alatt és után „gyanús” adáskimaradásokra és a vétel zavarására panaszkodtak többek között Veszprém és Rózsadomb környékéről – ez „nem véletlen”. Később kiderült, hogy a solti nagyadónál egyszer kétperces adáskimaradás történt a rádióműsor alatt. 168 Óra. Kossuth, 1990. január 6., OSA Hung. Monit. 6.1.90.-d

36 Esti Magazin, Kossuth, 1990. január 7., 19.00, OSA Hung. Monit. 7.1.90.-1.

37 Hírvilág, Kossuth, 1990. január 7., 22.00, OSA Hung. Monit. 1990. 1.7.90.-1.

38 Uo.

39 Az MSZP választmányának első ülése. Népszabadság, 1990. január 8.

40 Villámcsapás a Belügyben. Interjú Horváth István belügyminiszterrel. A Duna-gate kapcsán. Népszabadság, 1990. január 8.

41 A belső biztonsági szolgálat személyi állományának nyilatkozata. OS – Népszabadság, 1990. január 8.

42 Nyílt levél a belső biztonsági szolgálat személyi állományához. Magyar Nemzet, 1990. január 11.

43 Szendrei Lőrinc: Startlövés. Magyar Nemzet, 1990. január 8.

44 A kerekasztalnál nem volt téma. Kiss Elemér, a Minisztertanács Hivatala elnöke. Magyar Nemzet, 1990. január 9.

45 „Pártszempontokból, választási megfontolásból bíráltak”. Népszabadság, 1990. január 17.

46 A belügyi vizsgálat célja a biztonsági szolgálat átalakítása. Magyar Nemzet, 1990. január 9.

47 A Minisztertanács Kabinetjének közleménye. MTI–Népszabadság, 1990. január 13.

48 Ezúttal neve is van az informátornak. (A cím utalás arra, hogy a január 5-én nyilvánosságra hozott dokumentumok forrása – egyelőre – anonim.) Népszabadság, 1990. január 13. Hosszabb interjúja jelent meg egy hónappal később: A belső elhárítás belső szemmel. Bajcsi István, volt állambiztonsági tiszt. F. Havas Gábor interjúja. I-III. Beszélő, 1990. február 10., 17., 24.

49 Szikinger Istvánnal, a BM Közigazgatási és Programirodájának vezetőjével készült interjú. Heti Világgazdaság, 1990. január 27.

50 A nyilvánosság elé lépett a lehallgatási botrányt feltáró rendőr őrnagy. A Duna-gate továbbgyűrűzése. Népszabadság, 1990. január 20.

51 A Szabad Európa Rádió Hung. Monit. szolgálatának a Kossuth rádió adása alapján lejegyzett szövege (zárójelben saját megjegyzésük). Hírmagazin, Kossuth, 1990. január 17., 16.00, OSA Hung. Monit. 17.1.90. 1.

52 Hírek, Kossuth, 1990. január 19., 22.00, OSA Hung. Monit. 19.1.90.

53 Konceptióváltás és teljes átszervezés előtt a Belügyminisztérium. Magyar Hírlap, 1990. január 20.

54 Hírek, Kossuth, 1990. január 21., 22.00, OSA Hung. Monit. 21.1.90.

55 Esti Magazin, Kossuth, 1990. január 23., 18.30, Hung. Monit. 23.1.90.

56 A Bizottság elnöke: dr. Mezey Károly. A Bizottság tagjai: dr. Debreczeni József, dr. Fodor László, dr. Géczy István, Tamás Gáspár Miklós, Varga Sándor és Viola Károly. 7/1990. (II. 14.) OGY határozat a belső biztonsági

szolgálat tevékenységét vizsgáló bizottság felállításáról. Az MDF-et eredetileg Roszik Gábor képviselte volna, de a bizottság felállításának napján fenyegető levelet kapott, így átadta helyét Debreczeni Józsefnek. L. Interjúk, 2004. május 21. Dokumentumfilm.

57 Hírek, Kossuth 1990. január 25., 14.00, OSA Hung. Monit. 25.1.90.

58 Kihallgatták a koronatanút. Magyar Nemzet, 1990. január 26.

59 Hírvilág, Kossuth, 1990. február 26., 22.00, Hung. Monit. 26.2.90.

60 A Magyar Köztársaság Legfőbb Ügyésze Nyfl.10.735/1990/2. A hivatkozott iratok Végvári József tulajdonát képezik. Forrásuk: Hős vagy áruló? Dokumentumfilm, R.: Kiss Róbert, DVD 54'; Mokép Uránia Filmműhely, 2004.